

Структура сравнительного уголовного права состоит из двух частей. Первая часть курса посвящена Общей части уголовного права в уголовно-правовых системах современности, в которой дается определение предмета сравнительного уголовного права, методологии сравнительного исследования, общая характеристика основных подходов к классификации уголовно-правовых систем современности, изучаются основные этапы становления и развития уголовно-правовых систем, рассматриваются типологические особенности уголовно-правовых систем современности, дается сравнительно-правовая характеристика источникам уголовного права, системе уголовного законодательства, исследуется система уголовного законодательства, анализируется преступное деяние и система уголовно-правовых наказаний. Вторая часть анализирует основные институты Особенной части уголовного права в основных уголовно-правовых системах современности.

В рамках Общей и в Особенной частей сравнительного уголовного права должны найти свое отображение не только основные уголовно-правовые системы современности, но и те уголовно-правовые системы современности, сфера влияния которых значительно уже. Такой подход позволяет учитывать фактор идеологического наполнения уголовного права в различных уголовно-правовых системах, «где сама по себе идея права заключает в себе совершенно иные по сравнению с привычными нам, западному мыслящим людям, представления» (Есаков Г. А., Крылова Н. Е., Серебренникова А. В. Уголовное право зарубежных стран. – М.: Проспект, 2008. – С. 18). Необходимо помнить, что правовые системы больше похожи друг на друга в сфере частного права, нежели публичного.

Таким образом, сравнительное уголовное право как относительно самостоятельная учебная дисциплина открывает новые возможности в области непосредственного изучения уголовного законодательства правовых систем современности; помогает ориентироваться на правовой карте мира, а также применять результаты уголовно-правовых исследований для совершенствования национального уголовного права, а также для развития научной теории сравнительного правоведения в сфере уголовного права.

Зоріна О.І.

*Одеська національна морська академія,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО ЄС ЯК САМОСТІЙНА ПРАВОВА СИСТЕМА

Слід відмітити, що вже багато років питання самостійності та автономії європейського права як особливої правової системи дискутується у науковій та навчальній літературі. Українські вчені у своїх працях говорять про те, що, на їх думку, право Європейського Союзу займає само-

стійне положення по відношенню до міжнародного публічного права, хоч би тому, що воно створюється у рамках єдиної політичної організації, яка наділена владними повноваженнями та володіє низкою загальних призначень, які притаманні федеральній державі (Аракелян М. Р., Василенко Н. Д. Курс лекцій по праву Європейського Союзу: Учебное пособие. – Одеса: Юридична література, 2008. – С. 8.).

До елементів правової системи суспільства зазвичай відносять слідуючі основні складові: суб'єкти права – фізичні і юридичні особи, держава та інші соціальні утворення; правові норми та принципи; правові відносини, правова поведінка, юридична практика, режим функціонування правової системи; правова ідеологія, правова свідомість, правові погляди, правова культура; зв'язки між вказаними елементами, які визначають результат їхньої взаємодії – законність, правопорядок (Харітонова О.І., Харітонов Є. О. Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства: Європейські традиції. Видання друге, доповнене. – Х.: «Одіссей». – 2006 р. – С. 24.).

Як ми знаємо, відмінністю, яка відрізняє право ЄС є здатність його норм здійснювати пряму дію, тобто встановлювати права та обов'язки як для фізичних, так і для юридичних осіб. Таким чином, в якості основних суб'єктів даної правової системи на даному етапі виступають: громадяне Європейського Союзу, якими автоматично визнаються громадяне усіх держав-членів; юридичні особи держав-членів, розташовані на території ЄС, а також організації, засновані згідно законодавства ЄС; держави-члени Союзу та їх компетентні органи; структурні підрозділи самого Союзу. Крім цього, в якості суб'єктів права ЄС можуть виступати країни які не входять до його складу, іноземні громадяне, апатриди та іноземні юридичні особи, які знаходяться чи здійснюють свою діяльність у межах ЄС.

Змістом права ЄС є окремі правила поведінки, тобто юридичні норми, які з точки зору умов та порядку формування, а також місця, займаемого у загальній ієрархії норм європейського права, прийнято поділяти на три групи: норми первинного права, які отримали своє закріплення у засновницьких договорах та новому конституційному (чи, так званому Лісабонському) договорі, який їх заміняє; норми вторинного чи производного права, які розробляються компетентними інститутами самого ЄС та вступають в дію на базі правових встановлень первинного права; та норми третинного чи компліментарного права, до яких відносять правові норми, джерелом яких є угоди та конвенції, які укладають проміж собою держави-члени з метою реалізації приписів, які закріплені у самих засновницьких договорах. Іноді до цієї категорії, з певною часткою умовності, відносять угоди між інститутами ЄС, їх внутрішні регламенти та т. ін. (Європейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: учебник/рук. авт. кол. и отв. ред. Л. М. Энтин. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2009. – С.93-96.).

У західній доктрині зміст права ЄС прийнято поділяти на дві частини: інституціональне та матеріальне право. Предметом інституціонального права визначають сам Європейський Союз як інтеграційну організацію, правовий статус його керівних органів (інститутів). Предмет матеріального права становить право, яке створює сам Союз з метою регулювання суспільних відносин, які складаються на його території між громадянами, юридичними особами, державами-членами та іншими суб'єктами (Аракелян М. Р., Василенко Н. Д. Курс лекцій по праву Европейского Союза: Учебное пособие. – Одесса: Юридична література, 2008. – С. 10.).

Також слід зазначити, що особливе місце серед юридичних норм Європейського Союзу посідають норми-принципи, які, в свою чергу, закріплюють пріоритетність правових приписів та додержання нормам європейського права; єдність та цілісність інституціональної системи; забезпечення збалансованості інститутів та органів міжнародного та наднаціонального характеру; а також принципи пропорційності та субсидіарності (Viliam Karas, Andrej Kralik. *Evsropske pravo*. – Druhe, doplnene a prepracovane vydanie. Bratislava – Trnava 2007. – 503 p.).

Правові відносини, як відомо, не виникають самі по собі і набувають правового характеру тільки після їх законодавчого (правового) врегулювання. ЄС з перших кроків свого існування розпочав правотворчу діяльність – діяльність по врегулюванню відносин, виникаючих у зв'язку з його виникненням та подальшим функціонуванням. З часом, інтеграційні процеси, які відбувались (і відбуваються) у ЄС розширили коло питань, потребувавших правового врегулювання. Сьогодні це вже величезна кількість нормативно-правових документів, щільно охопивших майже усі сфери життєдіяльності ЄС, зведена у єдину, чітку та впорядковану правову систему, яка закріплює за суб'єктами цих відносин ті чи інші юридичні права та обов'язки, а також настання юридичної відповідальності за їх недотримання. Тобто відповідь на питання чи існують у межах ЄС правові відносини очевидна.

Також дуже важлива позиція самого Європейського Союзу з цього питання. Вона була розроблена та сформульована в першу чергу у рішеннях Суду Європейських Співтовариств до яких можна віднести справи Van Gend en Loos (№ 26/62 від 05.02.1963), Flaminio Costa (№ 6/64 від 15.07.1964), Simmenthal SPA (№ 106/77 від 09.03.1978), Andrea Francovich (№ № С-6/90, С-9/90 від 19.11.1991) та ін. У цих рішеннях Суд спираючись на характер інтеграційних об'єднань та їх природу, дійшов висновку, що право Європейських співтовариств неможливо ототожнювати як із національним правом держав-членів, так і з міжнародним правопорядком. Суд констатував у своїх рішеннях, що це самостійна правова система, існування якої обумовлено наділенням Співтовариства суверенною владою та створенням інститутів за для її здійснення. Так, наприклад, у рішенні по справі Flaminio Costa Суд записав, що на відміну від звичайних міжнарод-

них договорів Договір про ЄС заснував свою власну самостійну правову систему (Акопова І. Г., Водолагин С. В., Толстопятенко Г. П., Энтин Л. М. (отв. ред.). Суд Европейских сообществ. Избранные решения. М.: Норма, 2001. – С. 1-23, 111-120, 305-309.).

Сурілова О. О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНА РЕСУРСІВ НАДР В ЄС

Поступове згортання видобувної промисловості у Європі спостерігається протягом останніх 20-30 років і вже на кінець ХХ ст. у більшості розвинених країн ЄС майже всі гірничі об'єкти були виведені з експлуатації. Причини цих процесів полягають не лише в природному скороченні обсягів доступних мінеральних ресурсів, а й у діях ЄС, спрямованих, з одного боку, на зменшення частки держави у розбудові мінерально-сировинного комплексу, а з іншого – на запровадження дедалі жорсткіших екологічних вимог до промислового виробництва взагалі та гірничого зокрема (Мінерально-сировинна стратегія Європейського Союзу. //Концептуальні засади // Національний інститут стратегічних досліджень науково-аналітичний щоквартальний збірник № 1(6), 2008. –С.74-82. –С. 74.).

Однак в останні роки політика ЄС в цій галузі зазнала значних змін. 4 січня 2004 року Європейська дослідницька Консультативна рада (European Research Advisory Board, EURAB) означила поняття «Європейські технологічні платформи» (ЄТП) як одну із найважливіших ініціатив, спрямованих на зміцнення потенціалу Європи шляхом інновацій (Див. детальніше <http://cordis.europa.eu/technology-platforms>). Однією із основних цілей діяльності ЄТП є розробка економічно обґрунтованих програм наукових досліджень та швидке впровадження наукових результатів у практику. Загалом було створено 36 ЄТП, серед яких платформа «стале використання мінеральних ресурсів», направлена на відродження галузі.

Мінеральні ресурси мають вирішальне значення для конкурентоспроможності та впровадження інновацій в європейську економіку. Гірничодобувна промисловість, включаючи виробників і споживачів промислових мінералів і металів, агрегатів і декоративних або мірних каменів, нафти, газу, їх похідних, а також вугілля та продуктів їх переробки, забезпечує життєво важливий внесок в економіку Європи та забезпечення її соціального благополуччя. Через велику різноманітність корисних копалин та їх похідних продуктів вони є необхідними для задоволення наших потреб практично у всіх аспектах життя (Стале використання мінеральних ресурсів (ETP SMR [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://cordis.europa.eu/technologyplatforms>).